

Ur *Arbetarmakt* (maj 2010)

Jens-Hugo Nyberg

Andra världskriget och vurmandet för Stalin

Den 9 maj i år var det 65 år sedan Nazityskland kapitulerade till Sovjetunionen. Andra världskriget var därmed slut i Europa – även om det återstod några månaders av blodiga bombningar över Japan. Ingen progressiv människa kan annat än att glädjas åt att Hitlers mördarmaskin var slagen i bitar och att Sovjetunionen – som ju behöll den nationaliserade egendomen och den planerade ekonomin, trots den groteska stalinistiska diktaturen – bevarades. I Ryssland, där sovjetnostalgin har varit på frammarsch de senaste åren, beslutades dock kort före 65-årsfirandet att Stalin inte skulle framhållas som segerns organisatör, till förtret för jordens alla Stalinvurmare.

Segern över Hitlers arméer har sedan inmarschen i Berlin varit det främsta argumentet för alla som försvarat Stalin. I debatter med trotskister har stalinisterna sällan haft mycket att komma med i de flesta historiska frågor. Det stora trumfkortet har hela tiden varit: segern mot de fascistiska horderna i andra världskriget. Det senaste försöket att ärerädda gamle Stalin inom den svenska vänstern såg jag i SKP:s (före detta APK, alltså det parti som bröt sig ut ur VPK 1977 för att dessa inte var Moskvatrogna nog) tidning *Riktpunkt*, som delades ut gratis på första maj.

Industrialisering tack vare Stalin?

Många frågetecken kan sättas efter påståendet att segern över Nazityskland var Stalins förtjänst. Vi lämnar därhän påståendena om att Trotskij och vänsteroppositionen inte ville försvara Sovjetunionen, eller till och med i det fördolda samarbetade med Hitler. Detta är inget annat än lögn, som helt saknar bevis, som inte ens håller ihop logiskt om man granskar dem. Men det är bevisligen så att Sovjetunionen industrialiserades snabbt under årtiondet som föregick andra världskrigets utbrott. Finns det någon anledning att tro att det krävdes Stalins hårda nypor för att industrialisera tillräckligt effektivt för att bygga upp den nödvändiga kapaciteten för att slå tillbaka Hitler?

Men bör då till att börja med komma ihåg att under större delen av 1920-talet så förtalades Trotskij och vänsteroppositionen för att de ville industrialisera för snabbt. Stalin, i allians först med Kamenev och Zinovjev, och sedan med Bucharin, envisades i årtal med eftergifter till de rikare bönderna (kulakerna) och en långsam ("realistisk") industrialiseringstakt. Detta skapade stora problem med de allt mäktigare kulakerna, och kostade flera år som kunde ha använts till att industrialisera mera effektivt – vilket var vad vänsteroppositionen krävde. När Stalin sedan lyckats utesluta sina kritiker till vänster slogs kursen om till en våldsamt forcerad industrialisering och tvångskollektivisering av jordbruket. Den våldsamma takten i industrialiseringen skapade i sig enorma problem.

Arbetarklassen som för kommunister ska vara den stora källan till kreativitet i den socialistiska uppbyggnaden pressades hårt med ökad arbetstakt och drakoniska regler på arbetsplatserna. Alla initiativ tilläts bara gå åt ena hållet: från en liten krets byråkrater och nedåt. I jordbruket blev problemen än större. Miljontals bönder tvingades in i kollektiven med våld. Detta orsakade en enorm masslakt av boskap och på många håll inbördeskrigsliknande förhållanden på landsbygden. Kort sagt, den snabba industrialiseringen var till stora delar effektiv, men till enorma mänskliga kostnader, vilket skapade problem som den sovjetiska ekonomin skulle dras med under hela sin existens. Att sätta igång en mer rationell industrialisering tidigare och mera baserad på arbetarklassens initiativ, vilket bland andra Trotskij hade krävt, skulle ha kunnat göra jobbet på ett mera ändamålsenligt sätt.

Stalins skuld till Hitlers seger

Även om det givetvis är svårt att nu bevisa att Trotskijs linje skulle ha skapat en mer effektiv sovjetisk industri under de 15 år som följde på vänsteroppositionens bildande 1923 (fem år innan Stalin slog in på den forcerade industrialiseringens väg), så finns det flera faktorer att beakta. Den kanske allra viktigaste är Sovjetunionens och Kommunistiska internationals internationella politik. Den ledande klick (1923–25 Stalin, Zinovjev och Kamenev, 1925–29 Stalin och Bucharin, därefter Stalin själv) visade gång på gång en total oförmåga att föra en konsekvens revolutionär politik. Den opportunistiska politiken gentemot Guomindang i Kina, vilken ledde till ett katastrofalt nederlag för de kinesiska arbetarna 1927, var ett av många nederlag till följd av en felaktig politik som påtvingades från Moskva.

Det kanske allra mest allvarliga i sammanhanget var den idiotiska ultravänsteristiska linje som påtvingades det tyska kommunistpartiet. Istället för en antifascistisk enhetsfront, som både kunde ha slagit tillbaka nazisterna och vunnit allt större delar av den tyska arbetarklassen till kommunisternas ledning, fördes en groteskt sekteristisk linje där socialdemokraterna kallades ”socialfascister” och utmålades som huvudfienden. Resultatet är välkänt: Hitler kunde komma till makten tack vare att den tyska arbetarrörelsen inte lyckades samla sig till någon effektiv försvarskamp. Skulden för detta får delas lika mellan de socialdemokratiska ledarna och Stalin.

Stalins politik ledde helt enkelt direkt till att Hitler kunde ta makten. Trotskijs politik innebar kamp för att ena arbetarklassen inför det nazistiska hotet, samtidigt som den förde fram ett program för att försvara arbetarnas intressen även på andra områden. En liknande linje hade förts fram av bolsjevikerna under Kornilovs kupp försök i augusti 1917. Samtidigt som bolsjevikerna manade till enad kamp för att slå tillbaka hotet, kämpade de för sin egen politik, med syftet att själva gripa makten inom en snar framtid. En motsvarighet till Stalins politik gentemot det nazistiska hotet hade varit att vägra kämpa gemensamt med de andra partierna mot Kornilov, med argumentet att Kerenskij också var reaktionär. Det skulle ha varit en idiotisk linje, och de ledande bolsjevikerna 1917 avvisade bestämt sådant nonsens. Tyvärr var detta dock Stalins linje i Tyskland 1929–33.

Trotskij i exil diskuterade även ett alternativt sätt att stoppa nazismens frammarsch, om de tyska arbetarna inte skulle förmå samla sig och gör det själva: Röda armén. Det var uppenbart, konstaterade han, att nazisterna vid makten inom några år skulle anfälla Sovjetunionen. Det skulle därför vara helt berättigat att gå in med militär makt och avlägsna hotet, innan det hade vuxit sig starkt. När Hitler sedan kom till makten 1933, tvingades Trotskij erkänna att detta under de rådande omständigheterna inte var ett realistiskt alternativ: på grund av de inbördes-krigsliknande förhållandena som den brutala tvångskollektiviseringen hade skapat på den sovjetiska landsbygden rådde kaos inom Röda armén. På grund av att industrialiseringen och kollektiviseringen genomfördes med sådan brutalitet och tvång var det inte ens möjligt att överväga en sådan lösning.

Stalins icke-angreppspakt med Hitler bör också nämnas. Stalinivarna hävdar frenetiskt att denna vann tid till Sovjetunionen, tid som de använde till att förbereda sitt försvar. Detta påstående är dock inte så lätt att förlika med historiska fakta – det är uppenbart att Nazi-tyskland använde de knappa två åren betydligt mer effektivt än vad Sovjetunionen gjorde. 1939 var Hitlers krigsmakt inte redo att anfälla Sovjetunionen. Så praktiskt för Hitler då att pakten med Stalin gav honom möjlighet att anfälla Polen utan att behöva bekymra sig för att få problem med sovjetstaten. En inte mindre förödande aspekt av pakten är att kommunistpartierna påtvingades en helt ny linje, lika anti-revolutionär som den tidigare, ultraopportunistiska ”folkfrontspolitiken”, men åt ett annat håll. Nu skulle de helt nedprioritera den antifascistiska kampen. Detta medförde att de tonade ner kritiken och rent av hittade ursäkter

för Nazitysklands militära erövringar, vilket var förödande för kommunistpartiernas prestige i många länder.

Denna linje byttes sedan åter i sin motsats när Sovjetunionen invaderades 1941. Ännu en gång blev Stalins politik gentemot de västliga imperialistmakterna USA, Frankrike och Storbritannien helt principlös. Detta upphörde inte ens när Röda armén hade vänt kriget på östfronten och tågade mot Berlin – och uppenbarligen klarade sig utan militärt stöd. Fjäsket för de enligt Stalin ”fredsälskande” imperialisterna fortsatte till och med efter att Tyskland kapitulerat, och slutade inte förrän dessa imperialister själva hade förkastat Stalin som allierad.

Stalin halshugger Röda armén

Den stalinistiska propagandan under och efter kriget framhöll Stalins centrala roll. Enligt den bild som målades upp var det han personligen som fattade alla de viktigaste besluten och höll i de avgörande trådarna. Bara för att vi hatar den kontrarevolutionäre byråkraten Stalin behöver vi givetvis inte intala oss att han inte kan ha spelat en viktig roll i krigsplaneringen – även om det bevisligen fanns andra som spelade en viktig roll. Men slående är också en annan sak: den katastrofala början på kriget för Sovjetunionens del.

Efter inbördeskriget omorganiserades Röda armén, som närmast hade improviserats fram under stridens hetta. Den framväxande byråkratiseringen kunde inte hindra att 1920- och det tidiga 1930-talet var en fruktbar tid för det militära tänkandet i Sovjetunionen. Under ledning av militärer och teoretiker som Tuchatjevskij och Triandafillov var Röda armén för en tid världsledande i utformandet av offensiva doktriner, organiserande av pansarförband etc. Detta fick ett abrupt slut när Stalins stora utrensningar sommaren 1937 nådde krigsmakten.

I Moskvarättegångarna 1936–38 dömdes en stor del av den gamla bolsjevikiska ledningen, varav de flesta avrättades. I dessa rättegångar bemödade sig Stalin och hans underhuggare åtminstone att tvinga fram bekännelser av de anklagade. Det saknades helt bevis förutom bekännelserna, det lilla fåtalet konkreta uppgifter som bekännelserna innehöll kunde motbevisas, de stämde inte överens sinsemellan – förutom att det föll på sin egen orimlighet att en överväldigande majoritet av den gamla ledningen som hade lett bolsjevikpartiet och sovjetstaten skulle ha varit förrädare sedan länge och rent av fascistiska agenter. Rättegångarna baserades med andra ord bara på lögn och framtvungade falska bekännelser. I fallet med ledningen för Röda armén hade Stalin inte ens detta – de avrättades helt utan offentliga rättegångar, det bara påstods att de hade bekänt att de konspirerade mot Stalin.

Liksom den stora mängd bolsjevikledare som rensades ut med lätthet skulle ha kunnat avlägsna Stalin och hans förtrogna, om de verkligen hade varit ute efter detta, råder det föga tvivel om att de utrensade officerarna skulle ha kunnat avsätta de styrande klickerna, om de verkligen hade konspirerat – de utgjorde huvuddelen av de militära ledarna. Den högsta militära rangen i Sovjetunionen var marskalk. Av de fem marskalkerna som fanns avrättades tre – Tuchatjevskij, Blücher och Jegorov. Vad värre var – det var de tre mest begåvade som rensades ut. De två kvarvarande, Stalins förtrogna Budjennyj och Vorosjilov hade haft sina förtjänster under inbördeskriget, men var sorgligt oförberedda på ett mer storskaligt och modernt krig. Av 15 arméchefer sköts 13, och en majoritet av befälhavarna för såväl divisioner som regementen rensades ut. Merparten av de bästa och mest begåvade ledarna för Röda armén avrättades således – utan att det minsta bevis för deras skuld någonsin presenterades. Samtidigt ströps allt nytänkande. Inte bara det, det militära tänkandet i Sovjetunionen tog ett steg tillbaka och stridsvagnarna spreds exempelvis ut istället för att koncentreras i pansarförband.

Röda armén under isen

Om inte de krassa siffrorna var tillräckligt för att visa vilket slag Röda armén utsatts för – även om Hitler bevisligen insåg dråpslagets omfattning, vilket uppmuntrade honom i sin iver

att invadera – så talar de militära insatserna sitt tydliga språk. Det kan tyckas att det började bra, rent militärt sett (politiskt sett var det förstås inte så bra för en påstådd kommunist att dela upp länder tillsammans med Hitler): östra Polen togs ju ganska lätt. Då ska man dock komma ihåg att huvuddelen av Polens från början omoderna armé hade krossats av Hitlers Wehrmacht. Att gå in och ta resten var ingen stor utmaning. Sämre gick det mot Finland, där Sovjetunionen till en början slogs tillbaka, trots en enorm överlägsenhet i resurser. Det var givetvis oundvikligt att Finland inte i längden skulle kunna stå emot övermakten, men det bådade inte gott för Röda armén inför kraftmätningar med starkare motståndare.

Den kraftmätningen kom snart nog – 22 juni 1941. Att kalla inledningen för Sovjetunionens del för katastrofal vore i det närmaste en underdrift. Trots att den nazistiska regimen från första början hade varit inriktad på att expandera österut – Trotskij hade exempelvis redan före 1933 slagit fast att ett nazistiskt Tyskland oundvikligen skulle anfälla Sovjetunionen – och trots alla varningar om den kommande invasionen så var sovjetarmén oförberedd på invasionen när den kom. Trots många exempel på heroiskt försvar så svepte Hitlers horder undan allt motstånd.

På några få månader förlorade Röda armén miljontals man i döda, sårade och tillfångatagna, tillsammans med tusentals tanks och flygplan. Stalinvänner, i artikeln *Riktpunkt* exempelvis, brukar framhålla att det visst fanns försvarsplaner för att möta ett angrepp från Nazityskland. Givetvis – ingen sovjetisk ledare var så naiv att han uteslöt att Hitler skulle skicka sina horder österut. Men en mängd signaler om att attacken var nära förestående ignorerades, och beredskapen när anfallet kom var bevisligen inte nog för att undvika förluster som inget annat lands armé skulle ha kunnat hämta sig ifrån.

Det fanns två stora anledningar till Röda arméns katastrofala början på kriget mot Nazityskland: decimeringen av Röda arméns ledning samt att rapporterna om det snart förestående anfallet ignorerades. Båda måste i första hand skyllas på Sovjetunionens enväldshärskare Stalin. Även om man skulle godta påståendena om hans centrala roll i resten av kriget – och det är helt uppenbart att denna roll är överdriven – så skulle Stalins del i segern ifrågasättas. Såväl den sekteristiska politiken som hjälpte Hitler till makten som dråpslaget mot Röda armén 1937 och framåt – och den så bristande beredskapen i juni 1941 – talar för att segern mot Nazityskland snarare vanns trots Stalin, än tack vare honom.

SKP försvarar Stalin

Men låt oss återgå till artikeln i SKP:s tidning *Riktpunkt*. Dess främsta uppgift är att bortförklara Stalinregimens terror mot Sovjetunionens arbetare, och uttraderandet av större delen av den gamla bolsjevikiska ledningen. Artikeln stödjer sig på noggranna arkivstudier av den ryske historikern Viktor Zemskov. Det finns ingen anledning att ifrågasätta hans siffror, han är långt ifrån ensam om att hävda dem. Trots att borgare gillar att skrika om 20 miljoner – eller ibland betydligt fler – dödade under Stalins styre så gäller detta det totala antalet som dog till följd av regimen. Därtill är det en mycket grov och dåligt underbyggd uppskattning. Det finns ingen seriös historiker som hävdar att ens i närheten 20 miljoner människor avrättades. Snarare var det ungefär 800 000 som sköts, de flesta av dem 1936–38, den stora terrorns år. Till detta kommer att ytterligare någon eller några miljoner dog i fånglägren till följd av undernäring, överarbete, grym behandling etc. Detta var givetvis inte någon form av olycka i arbetet, utan måste räknas Stalinregimen till last.

Vi får således åtminstone några miljoner – utan att ens räkna svältkatastroferna, som den i Ukraina i början av 30-talet – som dog till följd av regimen terror. Stalinregimen själv hävdade att detta rörde sig om kontrarevolutionärer, förrädare, fiender till Sovjetunionen etc. Detta är inget annat än en lögn. Bland de utrensade fanns ett stort antal revolutionära arbetare och större delen av den gamla ledningen för bolsjevikpartiet – de som stod i främsta ledet

under oktoberrevolutionen, ledde Röda armén under inbördeskriget och som gick i täten när de försökte bygga upp den utarmade och förödda Sovjetstaten efter inbördeskrigets slut. Det hade helt enkelt varit omöjligt för den revolutionära bolsjevikregimen att hålla sig kvar vid makten och besegra sina fiender utan dessa kadrer – för att inte tala om ifall de hade varit förrädare mot revolutionen! Ändå är det sådana idiotiska sagor som Moskvarättegångarna byggde på – och som dagens stalinister, som KP och SKP fortsätter att tro på. Varken anklagelserna i de olika rättegångarna eller ”bekännelserna” hänger ihop logiskt med varandra – för att inte nämna att de på flera punkter lätt kan motbevisats, och att de förutom ”bekännelserna” i stort sett helt saknar bevis.

Artikeln i *Riktpunkt* erkänner att även oskyldiga dömdes, och att allt för stränga straff utdömdes till dem som erkände (med andra ord tas Moskvarättegångarna för sanning), men hävdar också att detta inte så mycket var Stalins fel. Detta är i själva verket standard för Stalins försvarare: även oskyldiga dömdes, vissa dömdes för hårt – och problemet var inte Stalin, utan övernitiska eller rent av kriminella element på andra poster. Inte desto mindre verkar artikeln utgå från att de flesta som dömdes till döden var skyldiga. Det finns inga bevis för att alla var oskyldiga hävdas det (andra skolor hävdar att man tvärt om måste ha bevis för skuld innan man avrättar stora mängder arbetare och bolsjevikveteraner). Här måste jag dock inflika: Moskvarättegångarnas lögnar har grundligt motbevisats (mest utförligt av den oberoende Deweykommissionen, vars utlåtande finns publicerat i boken *Not guilty!*). Det har bevisats att anklagelserna mot de bolsjevikveteraner som ställdes inför rätta i Moskva är helt grundlösa.

Det ska erkännas att även artikeln i *Riktpunkt* har sina poänger. När borgare angriper Stalin är målet givetvis inte bara Stalins terror (som i första hand drabbade bolsjevikveteraner), och ofta inte bara kommunismen som sådan. Allt som begränsar den kapitalistiska marknaden framstår lätt för en rabiater liberal – och aktiva liberaler tenderar att vara ganska rabiater – som blott ett förstadium till Gulag. När borgare talar om Stalin måste man förbereda sig på att försvara såväl anställningstrygghet som offentlig service. Det är inte heller orimligt, att som artikeln jämföra de som dog under Stalin med den befolkningsnedgång som Ryssland har upplevt sedan kapitalismens brutala återupprättande.

Befolkningsminskningen på 15 miljoner speglar visserligen delvis minskade födelsetal – och att förhållanden blir så dåliga att människor avhålls från att föröka sig må vara illa nog, men det är inte samma sak som att folk dödas – men till stor del den ökade dödligheten som följde i rövarkapitalismens spår. Däremot blir det lite absurt att ställa 15 miljoner, den sammanlagda befolkningsminskningen, mot de 800 000 dödsdomarna under Stalin och dra slutsatsen att massmordet efter Sovjetunionens fall var nära 20 gånger värre. 800 000 måste utökas med dem som dog till följd av förhållandena i fånglägren, offren för svältkatastrofer som orsakades av Stalinregimens politik etc. Siffrorna blir inte speciellt smickrande för någon av sidorna i jämförelsen.

Alternativen står emellertid inte mellan att stämma in i tokborgarnas angrepp på Stalin och kommunismen, vilka i själva verket riktas mot vänstern i sin helhet, och att bygga sin försvarsmur runt Stalin. Om man vill försvara kommunismen och ryska revolutionens segrar måste man inse att Stalins byråkratiska diktatur trampade dessa segrar under fötterna, hindrade revolutionens internationella spridning, mördade större delen av de gamla bolsjevikiska ledarna och genom den brutala tvångströja den satte på de sovjetiska arbetarna ledde den, via de kommande byråkratiska ledarna, rakt till Sovjetunionens fall och kapitalismens återupprättande. Att hålla fast vid Stalinmyterna är enbart ett hinder i kampen mot att slå tillbaka borgarnas offensiv.